Eduskunnan talousvaliokunta

Lausuntopyyntö U 41/2023 vp 18.9.2023

Eduskunnan talousvaliokunta on pyytänyt Etlalta lausuntoa valtioneuvoston kirjelmästä eduskunnalle komission ehdotuksesta asetukseksi Euroopan strategisten teknologioiden kehysvälineen perustamisesta (STEP). Lausumme kunnioittavasti seuraavaa.

Komission STEP-kehysväline-ehdotuksen tavoitteena on lisätä investointeja ja tukea tuotekehitystä ja tuotantoa kolmella EU:n näkökulmasta kriittiseksi tunnistetulla teknologia-alueella: syvä- ja digitaaliteknologiat, puhtaat teknologiat ja bioteknologiat. Kehysvälineen puitteissa tehtävillä erityisesti digitalisaation ja vihreän siirtymän vauhdittamiseen tähtäävillä toimilla on tarkoituksena lisätä Euroopan suvereniteettia, vähentää strategisia riippuvuuksia ja vahvistaa kilpailukykyä. STEP-kehysvälineen käytöstä opittua on myös tarkoitusta hyödyntää vuonna 2025 komission arvioidessa tarvetta Euroopan suvereniteettirahastolle.

Etla jakaa valtioneuvoston kannan tarpeesta purkaa kriisien takia tehtyjä tilapäisiä joustoja valtiontukisääntöihin ja sen esittämän huolen STEP-kehysvälineen osana mahdollisesti tulevista uusista lisäjoustoista EU:n valtiontukisääntöihin. Ennen STEP-välineen käyttöönotosta päättämistä olisi tehtävä huolellinen arviointi siitä, miten STEP vaikuttaa valtiontukisääntöihin.

STEP-ohjelman merkittävin varojen kohdennus on 5 miljardin euron lisäpanostuksen innovaatiorahastoon. Rahoitus kerättäisiin EU:n budjetin kautta korotetuilla EU-jäsenmaksuilla. Rahastoa voisivat hyödyntää vain EU:n 27 jäsenvaltion keskiarvoa köyhemmät jäsenmaat, joihin Suomi ei kuulu. Etla suhtautuu kriittisesti uusiin hankkeisiin lisätä unionin sisäisiä tulonsiirtoja ja on samaa mieltä valtioneuvoston kanssa siitä, että innovaatiorahoitusta ei tule kohdentaa alueittain bruttokansantuotteeseen perustuen pienimmille maille.

Taloustieteellinen kirjallisuus osoittaa, että t&k-tukien kokonaistaloudelliset vaikutukset riippuvat keskeisesti niiden kohdentumisesta (Acemoglu ym., 2018; Einiö, ym., 2022). Tutkimuskirjallisuus antaa vahvaa viitettä siitä, että innovaatiotoiminnasta syntyvä uusi tieto ja teknologiat, jotka ovat pitkän aikavälin kilpailukyvyn ja tuottavuuskasvun lähde, syntyvät ja leviävät parhaiten alueellisissa osaamiskeskittymissä (kts. esim. Moretti, 2021). Täten innovaatiotoiminnan tukeminen korkean innovaatiotuottavuuden alueilla lisää talouskasvua ja hyvinvointia, kun taas tukien jakaminen maantieteellisin perustein (esim. BKT:ltaan pienemmille maille) voi kohdentaa resursseja markkinoita vääristävästi tehottomille toimijoille ja tätä kautta heikentää tuottavuutta ja kasvua EU-alueella. Etla kannattaa innovaatiorahastosta maksettavien tukien jakamista aiempaan tapaan avoimeen hankekilpailuun perustuen.

Kriittisyyttämme lisää se, että STEP-ohjelman kautta komissio haluaa lisätä resursseja aluekehitys-, koheesio- ja oikeudenmukaisen siirtymän rahastoihin, joista Suomi saa lähtökohtaisesti keskimääräistä vähemmän tulovirtaa. Ohjelmien resurssien lisäys kasvattaisi tältäkin osin unionin sisäisiä tulonsiirtoja ja kiintiöihin perustuvia rahastoja. Etlan kanta on yhteneväinen valtioneuvoston kanssa siinä, ettei rahoitusta strategisesti tärkeisiin hankkeisiin ei tule jakaa jäsenvaltio-, alue- tai muiden kiintiöiden perusteella vaan markkinaehtoisesti.

Komissio ehdottaa, että kohdennettuihin ohjelmiin osoitetaan 10 miljardia euroa lisärahoitusta. Varojen avulla tavoitellaan 110 miljardin lisäinvestointeja. Komissio esittää investointien lisääntyvän jopa 160 miljardilla eurolla, koska lisärahoituksen ohella komission esitykseen kuuluu STEP-ohjelman hyödyntäminen yhdessä muutamien muiden EU:n ohjelmien kanssa. Tämä 16-kertainen vipuvaikutus yhtä julkista STEP-euroa kohti kuulostaa yliarviolta, koska julkisissa investointi- ja tukiohjelmissa on väistämättä tehottomuuksia (Leeper ym., 2010). Vaikutusarvio näyttää yliarviolta myös siksi, että STEP hyödyntää talouskasvun kannalta melko tehottomaksi osoitettuja ohjelmia, kuten aluekehitys-, koheesio ja oikeudenmukaisen siirtymän rahastoja.

Kokonaisuudessaan STEP-ohjelma vaikuttaa komission pyrkimykseltä lisätä unionin niin sanottua fiskaalikapasiteettia, mihin Etla suhtautuu kriittisesti.

Aki Kangasharju
Toimitusjohtaja
Elinkeinoelämän tutkimuslaitos

Heli Koski
Tutkimusjohtaja
Elinkeinoelämän tutkimuslaitos

Lähteet

Acemoglu, D., Akcigit, U., Alp, H., Bloom, N. & Kerr, W. (2018). Innovation, reallocation, and growth. American Economic Review, 108(11), 3450–91.

Einiö, E., Koski, H., Kuusi, T. & Lehmus, N. (2022). Innovation, reallocation and growth in the 21st century. Valtioneuvoston selvitys- ja tutkimustoiminnan julkaisusarja 2022: 1.

Leeper, E., Walker, T. ja Yang, S-C. (2010). Government investment and fiscal stimulus. Journal of Monetary Economics, 57, 8, 1000-1012.

Moretti, E. (2021). The effect of high-tech clusters on the productivity of top inventors. *American Economic Review*, *111*(10), 3328-3375.